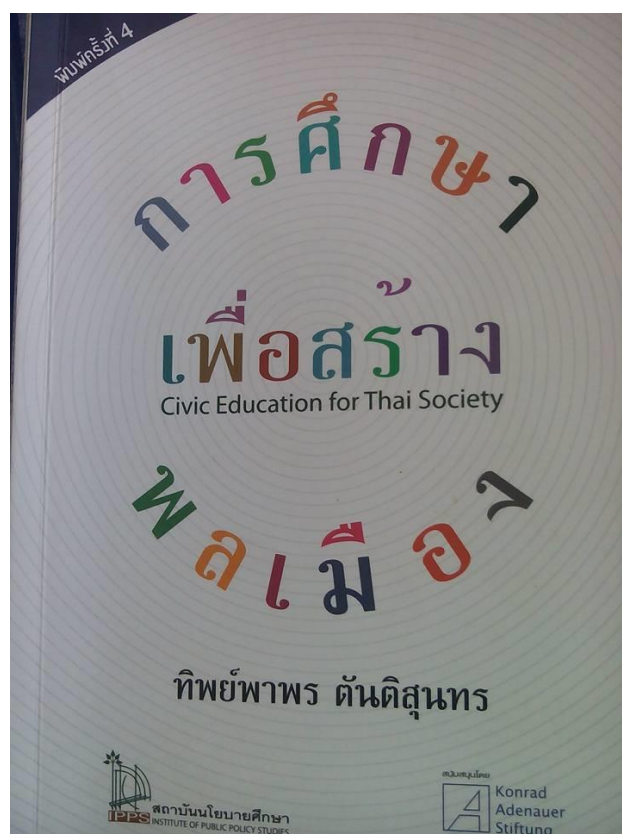

บทวิจารณ์หนังสือ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง”

เสกสรรค์ สนวา

อาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ชื่อหนังสือ : การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

ผู้แต่ง : ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร

ผู้จัดพิมพ์ : พีเพรส จำกัด กรุงเทพฯ

ปีที่พิมพ์ : 2558

หนังสือเรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” เล่มนี้ คุณทิพย์พาพร ตันตีสุนทร ได้เขียนขึ้นเพื่อเสนอ “กระบวนการทางการศึกษา” ว่ามีความสำคัญสำหรับการพัฒนาคนให้มีความเป็นพลเมือง สอดคล้องกับคุณลักษณะอันเหมาะสมกับบริบทของประชาธิปไตยในสังคมไทย เมื่อกล่าวถึงการศึกษาถือได้ว่า การศึกษาเป็นการรากฐานของการพัฒนาทุกมิติในสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและด้านวัฒนธรรม ฯลฯ สารสำคัญของหนังสือ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน อันประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่งบทนำ ส่วนที่สองวิธีไทยกับการสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับสังคมไทย และส่วนที่สามการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับประเทศไทย

ลักษณะโดยทั่วไปของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ ได้เสนอแนวทาง “การศึกษา” ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งหวังให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมไปในทิศทางที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของมนุษย์ในสังคม ผู้เขียนเสนอว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำหรับการกล่อมเกลாதองศาและการเมือง ระบอบการเมืองที่ดีจำต้องอาศัยกระบวนการบ่มเพาะทางความคิด และต้องปฏิบัติตนให้มีความเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การพัฒนาคนสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี จำต้องใช้หรืออาศัยแนวทางการศึกษาเป็นกลไกหลักเพื่อพัฒนาความคิด ความเชื่อ อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อนึ่ง การพัฒนาคนโดยใช้ระบบการศึกษาถือเป็นการวางรากฐานอันสำคัญที่นำไปสู่การสร้างสังคมแห่งความสุขได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาคนด้วยกลไกทางการศึกษามีหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบที่แตกต่างล้วนแต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การยกระดับคุณภาพของคน ซึ่งรูปแบบที่แตกต่างเหล่านี้ในบางอย่างบางประเด็นของการเรียนรู้ควรมีการกำกับตรวจสอบหรือให้คำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญร่วมด้วยจึงจะถือว่าการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ ลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจารณ์ขอแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า การพัฒนาพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยนั้น ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะอย่างน้อย 6 ประการ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ การยอมรับฟังคนอื่นอย่างมีเหตุผล การรักษาประเพณีและกฎหมาย การเสียสละ และความซื่อสัตย์ คุณลักษณะเหล่านี้ จำต้องอาศัยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนอย่างจริงจัง การพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงจะประสบผลสำเร็จ

องค์ประกอบของหนังสือ

ส่วนที่หนึ่งบทนำ ประเด็นหลักที่ผู้เขียนนำเสนอคือ สถานการณ์และความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมไทย ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2530 ถึงปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าสาเหตุที่สังคมไทยเกิดความขัดแย้งนั้น เป็นเพราะ ความไม่สมานฉันท์ทางความคิดที่สอดคล้องต้องกันในเรื่องประชาธิปไตย อีกทั้งยังไม่สามารถฝ่าวิกฤติภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อย อันเป็นสาเหตุของการรวมศูนย์อำนาจรัฐ และการปฏิเสธพลังการมีส่วนร่วมของพลเมือง ผู้เขียนเสนอว่า การทำความเข้าใจเรื่องความคิด คุณค่าอุดมการณ์ประชาธิปไตย และความจำเป็นที่ต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยในกระแสของการเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองและการศึกษา จะช่วยให้เราได้เห็นสังคมและลักษณะของคนในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งเห็นภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคการเมือง ได้มีโอกาสในการร่วมแลกเปลี่ยนและถกเถียงกันเพื่อหาแนวทางในการนำเอาหลักการทางการศึกษาเข้ามาช่วยในการพัฒนาคนให้มีความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ การใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือย่อมต้องทำให้คนได้รับการซึมซับวิถีความเป็นไทยในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เขาเกิดการเรียนรู้ การตื่นตัว และการรับรู้ความเป็นไทยได้ดียิ่งขึ้น ประเด็นนี้จึงน่าจะเป็นเป้าประสงค์หลักของหนังสือเล่มนี้

ส่วนที่สอง วิธีเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับสังคมไทย ประเด็นหลักที่ผู้เขียนนำเสนอคือ “ความเป็นพลเมือง” โดยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นพลเมืองเกิดจากการต่อสู้ของภาคประชาชนโดยเฉพาะเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี 2535 ส่งผลทำให้เกิดการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคมในทุกด้าน ผลจากการต่อสู้ครั้งนั้นสามารถผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 อันถือเป็นฉบับประชาชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุดเท่าที่มีรัฐธรรมนูญมา ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเสรีภาพตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง เช่น การให้อำนาจในการตรวจสอบใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้กับท้องถิ่น การจัดตั้งหน่วยงานสภาพัฒนาการเมืองเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น จากประเด็นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า หากภาครัฐส่งเสริมและการสนับสนุนให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างจริงจัง ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยได้ดียิ่งขึ้นและช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ อันเป็นไปตามหลัก

ธรรมาภิบาล (Good Governance) นอกจากนี้ การพัฒนาคนด้วยกลไกทางการศึกษาจำเป็นต้องแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการดำรงอยู่ของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ว่าการพึ่งพาอาศัยกัน การอาศัยหลักคิด การอาศัยภูมิปัญญา การอาศัยวัฒนธรรมเป็นอย่างไรและคนรุ่นปัจจุบันได้เรียนรู้อะไรจากวิถีการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อนบ้าง ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ “วิถีไทยกับความเป็นพลุ่ลัษณ์ทางสังคม” ผู้วิจารณ์มองว่า ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนจากรูปแบบเดิม (เกษตรกรรม) มาเป็นรูปแบบใหม่ (ภาคอุตสาหกรรมและภาคเทคโนโลยีสารสนเทศ) ซึ่งส่งผลทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปและมีความซับซ้อนในดำเนินชีวิตมากขึ้น สังคมเป็นสังคมที่เปิดกว้างกล่าวคือ เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ได้มีโอกาสในการทำงานร่วมกันซึ่งภายใต้ความหลากหลายของพหุสังคมนี้ มีข้อดีคือเกิดความหลากหลายของผู้คน หลากหลายความคิด หลากหลายวิธีการ สามารถพัฒนาตน พัฒนาคนอื่น พัฒนางานในระดับต่างๆ ได้ดีขึ้น แต่ข้อเสียของการเป็นสังคมพหุลักษณะคือ อาจทำให้เกิดการแบ่งชั้นสูงชันและความขัดแย้งสูงชันด้วย ดังนั้น จึงควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจให้กับคนในสังคมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ให้มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร จึงจะทำให้อยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

ส่วนที่สามการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับประเทศไทย ประเด็นหลักที่ผู้เขียนนำเสนอคือ การเปลี่ยนแปลงของโลกและการปรับตัวของสังคมไทย ผู้เขียนนำเสนอว่า ทุกวันนี้ต้องยอมรับว่าสังคมโลกและสังคมไทยมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยแต่ละด้านล้วนส่งผลกระทบถึงกันและกัน พร้อมกับเชื่อมโยงกันตลอดเวลา โดยเฉพาะสังคมโลกที่เรียกว่าระบบโลกาภิวัตน์ที่ทำให้สมาชิกในสังคม เกิดการปรับตัวและตื่นตัวก่อเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น และไม่ให้ตนเองถูกพัดพาไปตามกระแสโลกภายนอกโดยไม่อาจปกป้องและสร้างภูมิคุ้มกันในบริบทของตนเองเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสันติสุข อันเป็นเป้าหมายของสังคมมนุษย์ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ยกตัวอย่างประเทศอังกฤษภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีโทนี แบลร์ ที่ชูประเด็นการพัฒนาพลเมืองให้เป็นนโยบายหลักของการศึกษาส่วนประเทศเยอรมันก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมืองมาอย่างต่อเนื่องทั้งภาคการศึกษาในระบบและนอกระบบ ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ “การศึกษาเป็นสะพานเชื่อมความเป็นพลเมืองและการเมือง” ผู้วิจารณ์ขอแสดงความคิดเห็นว่า สังคมปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการเมือง จะเห็นได้ว่าทศวรรษที่ผ่านมาสังคมการเมืองของไทยมีความบอบช้ำจากนักการเมืองและกลุ่มบุคคลที่มีความคิดความเชื่อในความเป็นประชาธิปไตยแตกต่างกัน ดังนั้น การพัฒนาคนที่ดีที่สุดแนวทางหนึ่งคือ ต้องพัฒนารากฐานการศึกษาให้กับคนในสังคมให้มีความเข้มแข็งก่อนทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะในการดำรงชีวิต สามารถรักษาตนให้อยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ภาครัฐควรส่งเสริมการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานด้วยการแทรกหลักการคุณธรรมและจริยธรรมเข้าในเนื้อหาและหลักความเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเข้าไปให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของความเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักประชาธิปไตย ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สิ่งนี้เชื่อว่าจะช่วยให้การพัฒนาพลเมืองด้วยระบบการศึกษาประสบผลสำเร็จตามมุ่งหวัง ดังนั้น หน้าที่เหล่านี้จะประสบผลสำเร็จได้จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจังและถือปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง

ข้อดีของหนังสือเล่มนี้ คือ รูปแบบการนำเสนอมีเนื้อหาที่อ่านแล้วเข้าใจได้ง่ายและเนื้อหาที่น่าสนใจก็มีความเหมาะสมกับบุคคลทุกระดับไม่ว่าจะเป็นประชาชน นิสิต นักศึกษา ครูและอาจารย์ ที่มีความสนใจในหลักการพัฒนาคนให้มีความเป็นพลเมืองที่ดี เพราะ ชี้ให้เห็นแนวทางและวิธีการพัฒนาคนโดยระบบการศึกษาไว้อย่างชัดเจน จึงมีความเหมาะสมกับศาสตร์ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และด้านการเมืองการปกครอง

เอกสารอ้างอิง

Tuntisonthon, T. (2015). *Civic Education for Thai Society*. (Edition 4.). Bangkok: P Press Co. (In Thai)